

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

**BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY VĂN HOÁ PHI VẬT THỂ
CỦA TỘC NGƯỜI CHỨT (NHÓM MÃ LIỀNG)
Ở BẢN RÀO TRE, XÃ HƯƠNG LIÊN, HUYỆN
HƯƠNG KHÊ, TỈNH HÀ TĨNH**

**Sinh viên thực hiện: NGUYỄN THỊ LINH
Giáo viên hướng dẫn: PGS.TS. LÊ NGỌC THẮNG**

HÀ NỘI 5 -2009

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành khóa luận này chúng tôi đã nhận được sự giúp đỡ tận tình của cán bộ và nhân dân xã Hương Liên, Phòng Văn hóa - Thông tin huyện Hương Khê, Sở Văn hóa - Thể thao và Du lịch tỉnh Hà Tĩnh, các thầy cô giáo Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số và PGS.TS Lê Ngọc Thắng. Nhân đây chúng tôi xin bày tỏ lòng ơn sâu sắc và lời cảm ơn chân thành tới tất cả.

Do khả năng của chúng tôi còn nhiều hạn chế nên khóa luận này chắc chắn còn nhiều sai sót, khiêm khuyết. Chúng tôi mong nhận được những ý kiến đóng góp chân tình, quý báu.

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn!

Sinh viên

Nguyễn Thị Linh

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài.....	5
2. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài	5
3. Nguồn tư liệu.....	6
4. Phương pháp nghiên cứu của đề tài	6
5. Lịch sử nghiên cứu của đề tài	6
6. Đóng góp của khóa luận.....	7
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ XÃ HƯƠNG LIÊN VÀ NGƯỜI CHỨT (NHÓM MÃ LIỀNG) Ở BẢN RÀO TRE, XÃ HƯƠNG LIÊN, HUYỆN HƯƠNG KHÊ, TỈNH HÀ TĨNH	9
1.1. Khái quát chung về xã Hương Liên:	9
<i>1.1.1. Khái quát về điều kiện tự nhiên của Xã Hương Liên :</i>	9
<i>1.1.2. Khái quát về đặc điểm xã hội của xã Hương Liên</i>	11
1.2. Khái quát về người Chứt (nhóm Mã Liềng) ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, Hương Khê, Hà Tĩnh	13
<i>1.2.1. Quá trình lịch sử</i>	13
<i>1.2.2. Dân số và sự phân bố dân cư:</i>	16
<i>1.2.3. Về Xã hội</i>	21
<i>1.2.4. Tập quán mưu sinh</i>	25
<i>1.2.5. Đặc điểm văn hóa</i>	30
Chương 2: VĂN HÓA PHI VẬT THỂ CỦA NGƯỜI CHỨT (NHÓM MÃ LIỀNG) Ở BẢN RÀO TRE, XÃ HƯƠNG LIÊN, HUYỆN HƯƠNG KHÊ, HÀ TĨNH.	35
2.1. NHỮNG BIỂU HIỆN VÀ GIÁ TRỊ VĂN HÓA PHI VẬT THỂ	36
2.1.1. Tín ngưỡng về cõi sống, cõi chết và các hình thức ma thuật	36
2.1.2. Thờ cúng tổ tiên.....	42

2.1.3. Tín ngưỡng liên quan đến tập quán mưu sinh	46
2.1.4. Tín ngưỡng liên quan đến chu kỳ đời người	51
2.1.5. Văn học, nghệ thuật dân gian	60
2.2. NHỮNG BIẾN ĐỔI CỦA VĂN HÓA PHI VẬT THỂ	65
Chương 3: BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ VĂN HÓA PHI VẬT THỂ CỦA NGƯỜI CHỨT (NHÓM MÃ LIỀNG) Ở BẢN RÀO TRE, XÃ HƯƠNG LIÊN, HUYỆN HƯƠNG KHÊ, TỈNH HÀ TĨNH....	69
3.1. Những giá trị văn hóa phi vật thể của người Mã Liềng ở bản Rào Tre ...	69
3.2. Một số kiến nghị	73
3.3. Giải pháp.....	76
KẾT LUẬN	81
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	83

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Mã Liềng là một trong những nhóm địa phương thuộc dân tộc Chứt, cư trú chủ yếu ở hai tỉnh Quảng Bình và Hà Tĩnh. Ở Hà Tĩnh người Mã Liềng mới chỉ đến định cư cách đây hơn 40 năm, đời sống còn nghèo nàn, lạc hậu và kém phát triển nhưng vẫn còn bảo tồn được nhiều nét văn hóa truyền thống độc đáo. Người Mã Liềng ở Hà Tĩnh hiện nay có 27 hộ với 118 khẩu, cư trú tại bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê. Tuy nhiên, hiện nay giới nghiên cứu dân tộc học, văn hóa học...chưa quan tâm, nghiên cứu nhiều về nhóm người này.

Vấn đề người Mã Liềng ở Hà Tĩnh cho đến nay chưa thật sự có một công trình nghiên cứu chuyên luận nào đề cập đến một cách chi tiết, đầy đủ về các vấn đề kinh tế - văn hóa - xã hội, nhất là vấn đề bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa phi vật thể của người Mã Liềng trong xu thế đẩy mạnh giao lưu văn hóa hiện nay nhiều nét văn hóa truyền thống của nhóm người này đang có nguy cơ mai một và biến mất hẳn.

Quan tâm đến vấn đề nêu trên, được sự đồng ý của khoa Văn hóa Dân tộc, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, tôi đã mạnh dạn chọn đề tài

“Bảo tồn và phát huy văn hóa phi vật thể của tộc người Chứt (nhóm Mã Liềng) ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê, tỉnh Hà Tĩnh” làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài

Nghiên cứu đề tài này, với mong muốn sẽ góp phần cung cấp thêm một số tư liệu quan trọng về nhóm người Mã Liềng nói riêng, đồng thời góp phần bổ sung thêm vào nguồn tài liệu về người Chứt nói chung. Thêm vào đó trên cơ sở kết quả nghiên cứu được về văn hóa phi vật thể của nhóm người này, đề

tài cũng đưa ra một số kiến nghị, đề xuất quan trọng nhằm góp phần định hướng việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hoá phi vật thể truyền thống tốt đẹp của nhóm người này trong xu thế hiện nay.

3. Nguồn tư liệu

Để thực hiện đề tài này chúng tôi đã sử dụng các nguồn tư liệu chủ yếu sau:

- Nguồn tài liệu thành văn: Những công trình nghiên cứu có liên quan đến người Mã Liềng đã được công bố trên các sách báo và các phương tiện thông tin đại chúng như các công trình nghiên cứu của các tác giả: Nguyễn Văn Mạnh, Nguyễn Xuân Thai, Nguyễn Thị Tuyết Nga....Ngoài ra chúng tôi còn tham khảo các báo cáo của ban ngành ở tỉnh Hà Tĩnh và huyện Hương Khê...

- Nguồn tài liệu điền dã thực địa, khảo sát thực tế của tác giả được coi là nguồn tài liệu quan trọng nhất. Trong khoảng thời gian điền dã không dài, được sự giúp đỡ của chính quyền địa phương và người dân chúng tôi đã cố gắng khai thác những thông tin có liên quan đến đề tài nghiên cứu.

4. Phương pháp nghiên cứu của đề tài

Để hoàn thành khóa luận này, đề tài đã sử dụng các phương pháp nghiên cứu sau đây:

- Phương pháp điền dã dân tộc học: tìm hiểu, hỏi chuyện, phỏng vấn hỏi và ghi chép.

- Phương pháp khái quát, phân tích tổng hợp, thống kê, so sánh để trình bày kết quả nghiên cứu.

- Phương pháp điều tra xã hội học.

5. Lịch sử nghiên cứu của đề tài

Nghiên cứu về người Chứt nói chung đã được đề cập trong một số công trình của các tác giả như: Nguyễn Văn Mạnh: *Người Chứt ở Việt Nam*. Nxb Thuận Hóa, Huế, 1996; Nguyễn Văn Mạnh: *Người Chứt ở Bình Trị Thiên*. Thông tin Dân tộc , số 2 - 1982; Mạc Đường: *Các dân tộc miền núi*

Bắc Trung Bộ. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội - 1964; M. Colani (1916) *Ghi chú về tiền sử Quảng Bình*. B.A.V.H, No.1.; Khổng Diển : *Về các dân tộc ở các tỉnh miền Trung*. Tạp chí *Dân tộc học*, số 1- 1994,... Tuy nhiên, hầu hết các đề tài này đều đề cập đến vấn đề người Chứt nói chung và nhiều vấn đề về xác định nguồn gốc, đặc trưng văn hóa của các nhóm tộc người thuộc dân tộc này còn chưa được đi sâu nghiên cứu, nhất là đối với nhóm Mã Liềng ở Hà Tĩnh cũng như Quảng Bình.

Gần đây, trên các phương tiện thông tin đại chúng ở Hà Tĩnh và Trung ương đã có một số bài báo ngắn đề cập đến người Mã Liềng ở Hà Tĩnh, như *Người Mã Liềng ở bản Rào Tre* ghi chép dân tộc của TS Võ Văn Tuyên (Tạp chí văn hóa Hà Tĩnh số 14 năm 1995). *Người Chứt ở dưới chân núi Giăng Màn* của Thái Văn Sinh (Tạp chí Hà Tĩnh Người làm báo số Xuân Canh Thìn, năm 2000). *Một ngày ở bản Rào Tre* ghi chép của Tiến Thành – Thành Trọng (Báo Hà Tĩnh cuối tuần số 4070 ra ngày 25/8/2000). *Xuân về trên bản Rào Tre* ghi chép của Xuân Thiều (Báo Hà Tĩnh cuối tuần số 4537 ra ngày 09/02/2003) v.v... Đây là những bài viết hết sức sơ lược chỉ đề cập đến cuộc sống hiện tại, một số phong tục tập quán của người Mã Liềng, chưa đề cập được những vấn đề mang tính tổng quan và toàn diện về nhóm người này.

6. Đóng góp của khóa luận

Cung cấp và bổ sung thêm thông tin về văn hóa phi vật thể của người Mã Liềng ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, Hương Khê, Hà Tĩnh. Đồng thời, góp một tiếng nói đáng kể vào việc định hướng bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của người Mã Liềng trong đời sống hiện nay, thực hiện thắng lợi chủ trương chính sách của Đảng và Nhà nước đối với đồng bào dân tộc ít người.

7. Bố cục của khóa luận

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và Phụ lục, Khóa luận bao gồm có 3 chương:

Chương 1: Khái quát về xã Hương Liên và người Chứt (nhóm Mã Liềng) ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê, tỉnh Hà Tĩnh.

Chương 2: Văn hóa phi vật thể của người Chứt (nhóm Mã Liềng) ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê, tỉnh Hà Tĩnh,

Chương 3: Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa phi vật thể của người Chứt (nhóm Mã Liềng) ở bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê, tỉnh Hà Tĩnh.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban miền núi, di dân và phát triển vùng kinh tế mới Hà Tĩnh: *Bước đầu nghiên cứu thực trạng kinh tế, văn hóa, xã hội các dân tộc thiểu số ở vùng miền núi Hà Tĩnh và đề xuất giải pháp phát triển*. (Báo cáo đề tài khoa học cấp tỉnh). Sở khoa học công nghệ và môi trường Hà Tĩnh, 2001.
2. Bộ chỉ huy BDBP Hà Tĩnh: *Báo cáo sơ kết xây dựng bản Rào Tre – xã Hương Liên, mục tiêu nhiệm vụ năm 2002 – 2005*.
3. Khổng Diễm : *Về các dân tộc ở các tỉnh miền Trung*. Tạp chí Dân tộc học, số 4-1993.
4. Nguyễn Văn Mạnh: *Người Chứt ở Việt Nam*. Nxb Thuận Hóa, Huế, 1996.
5. Nguyễn Văn Mạnh: *Người chứt ở Bình Trị Thiên*. Tạp chí Thông tin ĐHTH Huế, số 2 – 1982.
6. Th.s Nguyễn Thị Tuyết Nga: *Thực trạng và giải pháp bảo tồn văn hóa dân tộc Chứt ở miền núi Quảng Bình*. Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, số 8 – 2003
7. Phòng nông nghiệp và phát triển nông thôn huyện Hương Khê: *Báo cáo thực trạng dân tộc thiểu số tại huyện Hương Khê*.
8. Thái Văn Sinh: *Người Chứt dưới chân núi Giăng Màn*. Tạp chí Hà Tĩnh người làm báo, số xuân Canh Thìn, 2000.
9. Thái Văn Sinh: *Tục cưới hỏi của người Mã Liềng ở bản Rào Tre*. Tạp chí Văn hóa Hà Tĩnh, số 31 – 1998.
10. Võ Văn Tuyển: *Người Mã Liềng ở bản Rào Tre*. Tạp chí Văn hóa Hà Tĩnh, số 14 – 1995.
11. *Văn hóa học đại cương và cơ sở Văn hóa Việt Nam*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1996.
12. Viện Dân tộc học: *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (Các tỉnh phía Bắc)*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội – 1978
13. Viện dân tộc học: *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (Các tỉnh phía Nam)*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội – 1984.